

применение информационного инструмента для эскалации таких социальных явлений как протестное движение и миграционные процессы. Это сделано на примере деструктивного информационного воздействия на социально-политическую ситуацию во Франции на примере протестов "желтых жилетов". Обобщаются рекомендации европейских институтов, которые могут быть использованы государственными структурами Украины для противодействия внешним информационным воздействиям.

Ключевые слова: деструктивное влияние, дезинформация, фейки, симулякры, постправда, политический процесс, "желтые жилеты", миграция.

УДК 327.56

Б. Черкас, канд. політ. наук, асист.,
Н. Новицька, студентка 2 курсу магістратури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ КАТАРУ В РЕГІОНІ АФРИКАНСЬКОГО РОГУ

Криза в Перській затоці, або Катарська блокада 2017 р., унаслідок якої Саудівська Аравія, ОАЕ, Бахрейн і Єгипет розірвали дипломатичні відносини із Катаром, підштовхнула лідерів обох сторін конфлікту до розколу, що, зокрема, мало свій вплив на Африканський Ріг. Проаналізовано, на якому рівні перебувають відносини між Катаром і державами Африканського Рогу. Описано тип співробітництва, який Катар, як і африканські країни, намагаються здійснити для розширення своїх відносин на політичному й економічному рівнях.

Ключові слова: Катар, Африканський Ріг, мирні ініціативи, Катарська блокада, Африка.

Після відносної втрати стратегічного значення, слідом за закінченням "холодної війни", регіон Червоного моря та Африканського Рогу швидко повернув свою актуальність протягом останнього десятиліття, щоб знову стати ареною регіональних і глобальних змагань. Регіональні лідери, такі як Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Іран, Туреччина, Катар, Єгипет протягом тривалого часу змагалися за поглиблення свого політичного, економічного й безпекового впливу в регіоні.

Протягом 20 років під керівництвом колишнього еміра Катару Хамада бін Халіфа Аль Тані, що перебував при владі протягом 1995–2013 років, Катар став країною, яка має вплив завдяки своєму статусу, отриманому в 2006 р., як провідний світовий виробник зрідженого природного газу. Усе це стало можливим завдяки газовим ресурсам, які є треті за величиною у світі після Росії й Ірану, адже саме запаси газу зробили можливим цей швидкий економічний зліт країни. Катару не було достатньо статусу просто енергетичної держави. Насамперед, Катар прагнув існувати геополітично, головним чином, але не виключно відносно свого саудівського сусіда. Побідні високі амбіції передбачають стратегію їхньої реалізації.

Країна використовує свої величезні фінансові ресурси для проведення своєї зовнішньої політики. Катар досягає своїх цілей завдяки своєму інвестиційному фонду – Катарська інвестиційна рада, каналу новин "Аль-Джазіра", а також шляхом відкриття посольств на п'яти континентах і широкій мережі маршрутів авіакомпанії Qatar Airways.

Окрім переваг оновлених дипломатичних відносин, створення посольств дозволяє державам Перської затоки краще захищати свої економічні та безпекові інтереси й ефективніше координувати зовнішню політику. Очільники держав Перської затоки також здійснюють усе більшу кількість офіційних візитів до країн Африки на південь від Сахари, а останнім часом країни Перської затоки активно приймають африканських колег на своїй території. Минулого року емір Катару Тамім бін Хамад Аль Тані здійснив успішний візит у Кігалі (Руанда) і позитивно висловився про проєкт руандійського аеропорту, 60 % акцій якого викупили Qatar Airways [1]. Крім того, Катар є місцем розташування штаб-квартири Форуму країн-експортерів газу (ФКЕГ) із 2008 р.

В Африці Катар виступив дипломатичним посередником конфліктів, головним чином у Судані, зокрема з питань урегулювання конфлікту в Дарфурі, а також на мирних переговорах між Еритреєю та Джибуті, у такий спосіб,

продемонструвавши, що його амбіції вийшли далеко за межі простого інвестування нафтодоларів за кордон.

Незважаючи на це, існують думки, що вплив Катару в Африці швидше уявний, ніж реальний. Відносини є досить недавніми, окрім Магрибу, Мавританії та Судану, і все ще значною мірою формується саме зараз. Хоча тенденція відкриття посольств африканських країн у Катарі, а також Катару у країнах Африки останнім часом збільшується, утім причини та відчутні наслідки для зростання цих обмінів залишаються дуже різноманітними.

Напрямок між Саудівською Аравією і ОАЕ, з одного боку, і Катаром й Туреччиною, з іншого, на Африканському Розі стрімко зростає. За останні 15 років Туреччина значно збільшила свій вплив у Африці. Із 2003 р. Туреччина в шість разів збільшила торгівлю з Африкою до 17,4 млрд дол США, заснувала 29 нових посольств і відкрила свою першу за кордоном африканську військову базу в Сомалі [2]. Туреччина – важливий і чи не один із найближчих союзників Держави Катар. Офіційна Анкара на початку катарської блокади підтримала офіційну владу Дохи, ввела військовий контингент у Катар, Обидві країни також проводили спільні військові навчання.

Туреччину й Катар зближує наявність у них загального регіонального противника – Єгипту, а також спільність інтересів у підтримці ворогів Башара Асада в Сирії та руху "Хамас" у Палестині [3]. У своєрідному альянсі ці дві держави діють та узгоджують позиції і на Африканському Розі.

Перше законодавство, що дозволило Туреччині розгорнути військово-морські сили в операціях проти піратства, було ухвалено 10 лютого 2009 р. Туреччина згодом приєдналася до CTF – багатонаціональної групи із протидії піратству біля узбережжя Сомалі. Відтоді вона регулярно розміщувала свої військово-морські сили в Червоному морі, Аденській затоці й Аравійському морі.

У контексті сприяння міжнародним зусиллям у вирішенні сомалійського конфлікту 30 вересня 2017 р. Туреччина відкрила військову базу в Могадішо для підготовки новобранців до національної армії Сомалі. До речі, це другий військовий об'єкт Туреччини за кордоном. Його попередником є турецька військова база в Катарі, відкрита 2015 р. Туреччина вважає це військовим навчальним табором, а не військовою базою, за словами Олгана Бекара, посла Туреччини в Сомалі. Також він підкреслив, що Туреччина "не проводила колоніальної політики в Сомалі", і що намір офіційної Анкари – відновлення державних установ країни, зруйнованих під час громадянської війни, зокрема її збройни-

ми силами. База побудована на 4 км², а її спорудження коштувало 50 млн дол США, вона може розмістити одночасно 1500 військових. Повідомляється, що на цій базі, яка є найбільшим зарубіжним військовим об'єктом, дислокуються понад 200 турецьких військових. Туреччина також надає Сомалі навчальну підтримку й обладнання для створення ВМС країни та берегової охорони [4].

2017 р. офіційна Анкара звернулася до режиму тодішнього президента Судану Омара Аль-Башира, із метою взяти в тимчасову оренду острова Суакін на Червоному морі. Під час візиту до Судану в грудні 2017 р. президент Туреччини Реджеп Ердоган підписав 99-річну угоду про оренду та перепланування острова Савакін (Суакін) як туристичного хаба. Суакін розташований на перехресті між Аденською затокою й Червоним морем, Саудівською Аравією та Східною Африкою. Острів розташований у Червоному морі навпроти саудівського порту Джебда. Цей вчинок – ще один крок для політики залучення Туреччини до Африки [5].

Угода з Туреччиною дозволить турецьким силам підтримувати присутність у Судані з метою боротьби з бойовиками в регіоні Африканського Рогу. Турецькі військові та поліція також навчатимуть своїх суданських колег у боротьбі з тероризмом і будуватимуть центр обслуговування суден у Порту-Судан.

Оголошуючи угоду про Суакін у грудні, міністр закордонних справ Судану Ібрагім Гандур заявив журналістам, що Туреччина "побудує док для обслуговування цивільних і військових суден", і заявив, що ця угода може "привести до будь-якого військового співробітництва" [6].

Із погляду стратегії, західне узбережжя Саудівської Аравії може виявитися в зоні досяжності Туреччини. Такі побоювання є у столицях країн Перської затоки на тлі розвитку суданської кризи. Незважаючи на зміну влади, міжнародні контракти Судану продовжують бути чинними, зокрема договір з офіційною Анкарою про реконструкцію старого міста на острові Суакін. В арабських монархій Перської затоки є підозра, що на острові Туреччина хоче обладнати військову базу. Лояльні до КСА й ОАЕ збройні сили Судану вимагають від турків згорнути проекти на острові.

Туреччина заявляла, що хочуть перетворити Суакін у місце для паломництва. Відновлювальні роботи почалися там у 2018 р. У цій справі до турків приєдналися також їхні тактичні союзники – катарці, за гроші яких і здійснюється проект. У 2018 р. суданські державні ЗМІ оголосили, що Катар профінансує реконструкцію історичного порту Червоного моря Суакін, розташованого трохи на південь від Порту Судан, на суму 4 млрд дол США [7].

Угода відбулася на тлі поглиблення партнерства між Суданом і Туреччиною, що має значні наслідки для регіонального балансу сил. Угода Суакіна була негативно сприйнята ЗМІ країн Перської затоки та Єгипту. Це розпалило напругу між Суданом і Єгиптом, а також Саудівською Аравією та ОАЕ. Єгипет був особливо стурбованим, урахувуючи його не найкращі відносини з Туреччиною та двосторонню напруженість із Суданом.

Саудити ж побоюються, що база в Судані, підконтрольна Туреччині, яка співпрацює з Іраном, може стати трампліном для підтримки повстанців-хуситів, що підтримують Катар та Іран. Судан, незважаючи на обіцянку залишатися нейтральним, за правління Омара аль-Башира, створював враження, що підтримує Катар у його конфлікті із Саудівською Аравією, Єгиптом та Об'єднаними Арабськими Еміратами. Партнерство з Туреччиною вважалося конкретним показником зміни осі Судану. Арабські ЗМІ широко висвітлювали заяви про те,

що 13 угод між Суданом і Туреччиною – вартістю 650 млн дол США – насправді фінансуються Катаром.

Щодо угод, то вони підписувалися під час візиту президента Туреччини Реджепа Ердогана до Судану та стосуються нового аеропорту для столиці Хартума, зони вільної торгівлі в Порту-Судан, порту та гавані для військових і цивільних суден у Червоному морі, зернових елеваторів у різних місцях, університету, лікарні й електростанції [2].

Оголошення угоди щодо Суакіна викликало настільки сильну регіональну реакцію, оскільки його розглядали як частину більш масштабної геополітичної боротьби між Іраном, Катаром і Туреччиною, з одного боку, і Єгиптом, Саудівською Аравією та ОАЕ, з іншого. Розвиток відносин Туреччини із Суданом розглядався як стратегічний крок, щоб зробити Туреччину гравцем у регіоні Червоного моря. Утвердитись у Судані – перший крок Туреччини до закріплення своїх позицій у цьому регіоні. Ердоган планує зробити Туреччину регіональною державою й повернути їй славу Османської імперії. Цю політику він розпочав здійснювати, щойно прийшов до влади. Ердоган уперше прибув до Хартума в 2006 р., коли він був главою уряду, і відносини між двома країнами з того часу потеплішали. Офіційна Анкара надала дуже потрібну економічну допомогу, коли США ввели санкції проти Судану, а за минуле десятиліття турецькі компанії вклали сотні мільйонів доларів у Судан [8].

Варто зазначити, що угода щодо Суакіна була підписана незабаром після відкриття військової бази Туреччини в Сомалі, і лише через кілька місяців після того, як Туреччина заявила, що готова розгорнути війська в Катарі в міру загострення кризи з державами Перської затоки.

Нова база є проблематичною для кількох країн, що мають вихід до Червоного моря. Зважаючи на близькість до Суакіна, Саудівська Аравія спочатку схвилювана, головним чином, через відкритий союз Ердогана з Іраном, який було зафіксовано на чорноморському курорті Сочі ще у грудні 2017 р., за твердженням еміратських ЗМІ. Туреччина зможе використовувати свою нову військову присутність для відправки більшої кількості військ у Катар або впливати на внутрішні справи Єгипту через заборонене угруповання "Брати-Мусульмани". Поряд із Єгиптом, це, безперечно, хвилює і Йорданію. Єгипет має власні територіальні суперечки із Суданом, із приводу статусу Халаїбського трикутника на Червоному морі. Із часу незалежності Судану в 1956 р. і Каїр, і Хартум претендували на суверенітет над цією територією, а з 1990-х рр. Єгипет розмістив там військові частини, спрямовані на запобігання будь-якого прагнення Судану до перегляду статусу цих територій.

Те, що робить турецьку присутність усе більш тривожною для Саудівської Аравії, – це відсутність присутності США на Червоному морі. Правда, американські кораблі щодня пропливають Червоним морем, але там немає постійної присутності ВМС США, як 5-го флоту в Перській затоці або 6-го флоту в Середземномор'ї. Натомість Китай нещодавно створив у Джибуті постійну базу з військовим комплексом, який був першим у своєму роді на Африканському Розі [9].

Звичайно, що Туреччина не бачить підстав залишати острів на вимогу нової влади Судану, яка рік тому здійснила військовий переворот проти аль-Башира. Прес-секретар МЗС Туреччини Хамі Аксой заявив, що двосторонні домовленості між суданською та турецькою сторонами діють успішно державному перевороту, і Турецьке агентство зі співробітництва та координації продовжує виконувати свою роботу – реставрувати артефакти османської епохи. Колись Суакін був основ-

ним перевалочним пунктом для паломників-мусульман, які відправлялися на хадж в Аравію з африканських країн. Острів мав розвинену інфраструктуру, зокрема, на його території були побудовані будинки, митні пункти, армійські об'єкти. Однак багато пам'яток тієї епохи або надто занепали, або знищені.

Вимоги до офіційної Анкари пов'язані зі зміною влади в Судані. Біля керма країни виявилися люди, близькі до "антикатарського квартету" (Саудівська Аравія, ОАЕ, Єгипет і Бахрейн). Зайвою ілюстрацією цьому є рішення саудівського Міністерства фінансів розмістити 250 млн дол США в Центральному банку Судану. Цей внесок є частиною обіцяної допомоги від Саудівської Аравії і ОАЕ на 3 млрд дол США. Міністр фінансів КСА Мухаммед бін Абдалла аль-Джадаан заявив, що цей депозит послужить зміцненню фінансово-економічної обстановки в цій африканській країні. Також у Судан планують поставити продукти, паливо та предмети першої необхідності на 2,5 млрд дол США [10].

У зв'язку з цим вимога нової суданської влади до Туреччини, близької союзниці Катару та суперника "арабського квартету" на чолі із КСА, згорнути економічні проекти на Суакіні виглядає природно. Однак за цією вимогою криється набагато більший страх. В аравійських столицях продовжує зростати підозра, що острів, який розташований у Червоному морі прямо навпроти саудівської Джидди, стане опорою для турецьких військових. Разом із військовою присутністю Турецької республіки в Сомалі й Катарі можливі армійські об'єкти на Суакіні викликають турецький стратегічний трикутник у Червоному морі. Цей стратегічний крок Туреччини невідгідний аравійським монархіям. Думка про те, що західне узбережжя Саудівської Аравії буде вразливим для тактичного союзника Ірану, викликає страх у представників військової й політичної еліти у країнах Затоки [10].

З урахуванням того, що розташований біля Червоного моря Ємен вважається зоною дії проіранських нерегулярних формувань (повстанців-хуситів), провідні країни Ради співробітництва арабських держав Перської затоки фактично виявляються у ворожому оточенні. Можливо, головне, про що зараз повинні дбати КСА й ОАЕ, – це не те, до чого готується Іран на тлі посилення американських економічних санкцій і концентрації американської присутності в районі Перської затоки. Тривогу КСА й ОАЕ викликати негласні дії тактичних союзників Ірану поблизу узбережжя Саудівської Аравії.

"Навколо Червоного моря стоять великі виклики, і кожен намагається перемогти іншого. Катар опинився затисненим Саудівською Аравією, і він реагує у відповідь на виклик Саудівської Аравії на Червоному морі, стоячи перед Джеддою та Меккою. Катар уже не в обороні, а зараз у наступі", – так описує ситуацію М. Лавернь, експерт із питань Судану із Паризького французького національного центру наукових досліджень. Експерт М. Лавернь має на увазі бойкот, здійснений проти Катару Саудівською Аравією й іншими членами РСАДПЗ [11].

Залучення Судану до суперечки між державами Перської затоки й Катаром ускладнює ці проблеми, говорить Іссам Мохамед, суданський економіст і декан Центру досліджень басейну Нілу в Університеті Аль-Нілайн у Хартумі. "Судан каже, що дотримується нейтральної позиції, тому Саудівська Аравія не може бути єдиним інвестором. Тож коли Катар погоджується надати великі інвестиції Судану, то він повинен їх прийняти", – вважає аналітик І. Мохамед. "Проте в той же час потрібно пам'ятати, що створення нового центру торгівлі завжди робитиме його конкурентом Джидди", – додає він [11].

Очікується, що також зросте чисельність населення. За оцінками ООН, кількість населення 20-ти країн, які використовують Червоне море як основний коридор судноплавства, збільшиться на 110 % – до 1,3 млрд людей у 2050 р. [11]. Сума інвестицій для порту є більшою, ніж мала б бути лише на реконструкцію старого порту, тож аеропорт або зона вільної торгівлі буде частиною пакету.

І ОАЕ, і Катар борються за свої позиції, стверджує Бенедикт Крейвен, аналітик із регіону Африканського Рогу в Лондоні. Крейвен вважає, що незалучена Ефіопія може бути головним союзником, якого вони шукають. Він каже, що країни сподіваються скористатися двозначним зростанням економіки Ефіопії. Що стосується практичності, то потрібно зробити багато, говорить експерт М. Лавернь, який неодноразово бував у Суакіні з 80-х рр. [11].

Хоча офіційний Хартум, переглянувши участь Туреччини в цьому процесі, усе одно Туреччина зробить свій внесок у інженерну діяльність та інфраструктуру острова. Адже для Туреччини цей порт – це крок до відродження Османської імперії, коли вона використовувала Суакін для торгівлі та для паломництва до Мекки, прямо через Червоне море.

Порт Суакін матиме певну конкуренцію в акваторії Червоного моря, а саме з боку порту Бербера, у Сомаліленді, за проектом, здійсненим еміратською компанією DP World ще в 2016 р. Тривалість проекту становить 30 років для управління та розвитку багатоцільового портового проекту в Бербері. Порт Бербера відкриває нову точку доступу до Червоного моря й доповнить порт DP World у Джібуті на Африканському Розі. До речі, у межах цього проекту планується збудувати 250 кілометрове шосе, яке з'єднає порт з Ефіопією і перетворить Бербера на головний регіональний торговий центр. Траса проходить через Вашале, важливе прикордонне місто для торгівлі тваринами [12].

Отже, Червоне море вже кілька років є ареною жорсткого геополітичного протистояння різних держав. Туреччина – це країна, яка під керівництвом Ердогана позиціонує себе захисницею мусульманського світу. Тому зміцнюючи вплив у регіоні, зокрема створюючи бази в Катарі та в Сомалі, а також претендуючи на Суакін і тим самим наближаючись до священної Мекки, вона не лише демонструє амбіції регіональної наддержави, здатної формувати свій механізм безпеки в районі Баб-ель-Мандебської протоки, через яку здійснюється 14 % (1,8 трлн дол США) світової торгівлі нафтою, а й підтверджує в черговий раз своє особливе становище у НАТО, оскільки подібна діяльність перебуває за дужками системи координат альянсу [10].

Туреччина також підписала угоду про військове співробітництво з офіційним Могадішо, завдяки якій турки отримали концесію на управління морським портом столиці Сомалі терміном на 20 років. Спроби Туреччини посилити свою присутність у Червоному морі шляхом відновлення суданського порту на острові Суакін створить додаткове джерело напруги з країнами Перської затоки. Тому враховуючи це, можна зробити висновок, що для Саудівської Аравії ставки зростають. Тим часом зменшення зацікавленості Сполучених Штатів до регіону означає, що в офіційного Вашингтону зараз відсутні можливості пом'якшити наслідки регіональних криз на Африканському Розі.

Плани Катару побудувати порт у сомалійському місті Хобіо – це черговий крок у його баченні допомоги й розвитку на Африканському Розі, що сприяє зміцненню відносин у цьому стратегічному регіоні. Міністр транспорту та зв'язку Катару Джассім Сайф Ахмед Аль-

Сулаїті заявив, що "порт матиме довготермінові економічні вигоди для Сомалі з погляду інвестиційної віддачі та великих бізнес-можливостей, які пропонує порт, водночас зміцнюючи комерційні відносини з новими ринками в Африці й доступ до світових ринків, крім надання морських послуг на величезних територіях Сомалі" [13].

Доцент Королівського коледжу Лондона Андреас Криг вважає, що порт підвищуватиме можливості розвитку Катару у всьому регіоні, а також слугуватиме логістичним вузлом для перевантаження вантажів до порту Хамад (Катар) для збільшення кількості поставок у регіон [13].

Прес-секретар Міністерства закордонних справ Катару Лолва аль-Хатер заявила, що "Держава Катар та країни Східної Африки підтримують тісні відносини, засновані на історичних зв'язках і загальному бажанні досягти економічного, освітнього та соціального процвітання людей регіону. Наприклад, Катарський фонд розвитку надав гранти та пільгові позики Східній Африці, які перевищили 4 млрд дол за останні вісім років" [13].

Також речниця МЗС Катару прокоментувала позицію держави в Сомалі: "ми підтверджуємо прихильність Катару підтримувати Сомалі, оскільки ця держава невинно працює над виконанням сподівань та прагнень свого народу, і ми сподіваємось продовжувати та поглиблювати співпрацю в галузі торгівлі, розвитку та інших секторів" [13].

Необхідно визнати, що раніше офіційна Доха відігравала обмежену роль у регіоні, зосереджуючись на економічному розвитку. Зараз ця роль поступово розширюється, і, судячи з тенденцій, вона розвиватиметься ще далі. Директор відділу досліджень Перської затоки Катарського університету М. Свайрі вважає, що "миротворчі зусилля були спочатку єдиною програмою дій Катару в регіоні. Спочатку офіційна Доха мала обмежений вплив як невелика країна" [13].

Катар спочатку ввів свої миротворчі сили до Сомалі та на кордон Еритреї з Джибуті в 2010 р. під час суперечки за прикордонну територію, що була наслідком конфлікту за кордон 2008 р., де Катар також виступав посередником. Однак, на думку науковця М. Свайрі, оскільки офіційна Доха набувала більше досвіду в регіоні, влада Катару дійшла висновку, що економічний розвиток має вирішальне значення для державотворення та стабільності [13]. Відтоді зв'язки поступово збільшуються. До 2016 р. інвестиції на континент від Катарського інвестиційного фонду склали понад 35 млрд дол США, які насамперед спрямовувалися на розвиток видобутку ресурсів та інфраструктури африканських держав [13].

Науковець М. Свайрі вважає, що Катар збагнув, що коли є економічна стабільність, є більший потенціал для миру, а для Катару – посилення зв'язків і співпраці з різними регіональними державами. Порт Хобіо забезпечить більше робочих місць, більше можливостей для людей і довготерміновий економічний розвиток.

Після відмови Сомалі від підтримки блокади Катару Саудівською Аравією, ОАЕ, Єгиптом і Бахрейном, ОАЕ особливо розлютилися й розірвали відносини із Сомалі, а також припинили свої гуманітарні та безпекові проекти в 2018 р. Тим часом, офіційний Абу-Дабі намагався розділити Сомаліленд і Пунтленд із метою подальшого послаблення авторитету центральної влади Могадішо та забезпечення власних комерційних і портових інтересів. Це створило вакуум допомоги в Сомалі, який Катар прагнув заповнити.

Однак, криза в Перській затоці поляризувала регіональні держави, особливо у самопроголошених державах Сомалі, що кинуло виклик здібностям Катару повноцінно брати участь у регіональному розвитку на Аф-

риканському Розі. Головним пріоритетом Катару стало вирішення власних безпекових проблем.

На відміну від Сомалі, Еритрея, яка також покладається на велику кількість інвестицій із боку Саудівської Аравії й ОАЕ, розірвала зв'язки з Катаром після кризи в Перській затоці, що ускладнило можливості Катару підтримувати свої миротворчі сили на кордоні Джибуті з Еритреєю. Утім, криза в Перській затоці не завадила прагненню Катару встановити ширші відносини в регіоні Африканського Рогу.

Британський науковець А. Криг зазначає, що в ОАЕ та Саудівської Аравії були спроби заблокувати країни, що ведуть бізнес із Катаром, але це насправді ні до чого не призвело [13]. Катар виявився набагато менш агресивним у своїй зовнішній і торговій політиці, ніж ОАЕ та Саудівська Аравія, і тому він зміг підтримувати добрі стосунки з різними сторонами, навіть військовим режимом у Судані. Катар володіє першим і найбільшим банком у Джубі, столиці Південного Судану. Офіційна влада Дохи також надає гуманітарну допомогу Судану, нещодавно пожертвувала 5 млн дол США жертвам поєн в цій країні, а також забезпечує їй продовольчу безпеку. Позаяк Судан нині рухається до цивільного правління, частково порушивши плани про-саудівської та проеміратської військової контрреволюції, Катар буде й надалі інвестувати в Судан, незважаючи на думки, що тимчасове військове правління може перешкоджати розвитку відносин з офіційною владою Дохи.

Завдяки менш агресивній регіональній позиції Катару, Ефіопія виявляє все більше прагнення до залучення катарських інвестицій. Тому спільних проекти, що підтримуються офіційною владою Дохи, стає дедалі більше в Ефіопії, включно з будівництвом лікарні в Аддис-Абебі.

Незважаючи на шалений тиск із вимогою розірвати зв'язки з офіційною владою Дохи, Сомалі не піддалися на цей ультиматум, навіть відкинувши пропозицію Саудівської Аравії в розмірі 80 мільйонів доларів США, щоб припинити офіційні відносини з Катаром [13]. Після цього, офіційний Могадішо ще більше зблизився з Катаром після того, як і ОАЕ скоротили свої інвестиції.

Деякі регіональні та глобальні держави, такі як ОАЕ й Китай прагнули збільшити свій вплив на Африканському Розі, водночас сильна позиція Катару в регіоні полягає в тому, що офіційна влада Дохи зосереджена більше на гуманітарних мотивах, а не на "війні за порти". І цей чинник позитивно впливає на міжнародний імідж Катару. На думку британського експерта А. Крига, популярні розповіді у пресі про те, що Катар бере участь у битві за конкуренцію на Африканському Розі з ОАЕ та Саудівською Аравією, перебільшені [13]. У той час як ОАЕ вкладали великі кошти в сепаратистські території Сомалі, намагаючись закріпити своє становище в акваторіях Індійського океану й мати доступ до життєво важливих судноплавних шляхів навколо Африканського Рогу, Катар працював лише з центральним урядом у Могадішо, щоб забезпечити підтримку національної єдності в Сомалі.

Катар активно допомагає країнам Африки у сфері освіти, медицини тощо, і ці питання повністю відокремлені від економічних питань. Зазвичай уся допомога надається через Червоний Півмісяць Катару, який веде активну діяльність саме в мусульманських країнах: Судані, Нігерії, Джибуті, Мавританії. Також наданням допомоги країнам Африки опікуються деякі благодійні фонди, вони переважно будують мечеті та центри вивчення Корану [14].

Варто зазначити, що Катар суттєво не збільшив інвестиції у Східній Африці після блокади, але більше уваги почав приділяти розбудові Західної Африки, зокрема, у

Сенегалі. Незважаючи на те, що деякі африканські держави відкликали своїх послів у Катарі після кризи в Перській затоці, розширення проєктів розвитку на захід континенту стало майбутньою ціллю Катару після Сомалі.

Для Катару, який є найбільш залежним від продовольчої безпеки через катарську кризу 2017 р., додало нової актуальності його прагнення до продовольчої безпеки, оскільки раніше він значною мірою покладався на імпорт продовольства зі своїх країн-сусідів із Перської затоки. Уряд Катару оголосив про плани в 2018 р. інвестувати півмільярда доларів у сільськогосподарський і продовольчий сектори Судану [15].

Однак, сільськогосподарські інвестиції держав Перської затоки в Африку є суперечливими, оскільки деякі країни, у яких вони брали землю в оренду, самі страждають від того, що їм не вистачає продовольства, щоб прогодувати власне населення. Коли Катар у 2009 р. вступив у переговори з Кенією про оренду 40 000 га землі в дельті Тани, його зустріла жорстока негативна реакція місцевих громад [15].

Отже, можна зробити висновок, що зовнішня політика Катару не базується на власній систематизованій політичній стратегії, а постійно слідує політичним тенденціям і не встановлює міжнародний порядок денний. З акцентом на поширення власного іміджу та брендингу, особливо як зовнішньополітичної мети, акцент, який робить Катар на "м'яку силу" в міжнародній системі, є очевидним.

Мало хто ще з країн світу взяв на озброєння та визнав важливість міжнародно-політичного брендингу більше, ніж Катар, який підходив до цієї стратегії з різних напрямків. Це одна із причин, чому Катар вважає себе не схожим на інших членів РСАДПЗ, організації, із якою країна має багаторічну історію, і яка підвищила міжнародну обізнаність про неї, під час великих глобальних зустрічей і конференцій, у якій Катар із часом збільшував свою участь у всіх установах та органах об'єднання. Економічно Катар почав свій розвиток від свого початкового брендингу, як швидкозростаючого постачальника природного газу й нафти, до держави, яка визнає важливість сталого розвитку ресурсів як усередині держави, так і за кордоном, відповідно до стратегії Національного бачення Катару до 2030 р.

Криза в Перській затоці, або Катарська блокада 2017 р., унаслідок якої Саудівська Аравія, ОАЕ, Бахрейн і Єгипет розірвали дипломатичні відносини з Катаром, підштовхнула лідерів обох сторін конфлікту до розколу, що, зокрема, мало свій вплив на Африканський Ріг.

Місцями таке суперництво держав Перської затоки має дестабілізаційний вплив на Африканський Ріг. Зокрема, у Сомалі, ОАЕ сприяють сомалійський уряд президента Мохамеда Абдуллагі Мохамеда "Фармаджо" занадто близьким до Катару і прагнуть захистити власні інвестиції.

Катар і Туреччина мають власні інтереси на Африканському Розі. Туреччина – важливий та один із найближчих союзників Катару. Офіційна Анкара на початку катарської блокади підтримала офіційну владу Дохи, ввела військовий контингент. Катар із Туреччиною

утворили своєрідний стратегічний альянс, який добре простежується в узгоджених діях двох держав на Африканському Розі. Насамперед у Сомалі та Судані. Також Туреччину й Катар зближує наявність спільного регіонального противника – Єгипту.

Так, Катар завдяки своїм миротворчим ініціативам, а також активній інвестиційній діяльності на Африканському Розі став активним міжнародним актором у регіоні Північно-Східної Африки, де поряд зі світовими лідерами успішно конкурує за вплив у регіоні з ОАЕ та КСА.

Список використаних джерел:

1. Qatar Airways to take 60 % stake in new Rwandan international airport [Електронний ресурс] // Reuters. – 2019. – December 9. – Режим доступу до сайту: <https://www.reuters.com/article/us-rwanda-qatar-airport/qatar-airways-to-take-60-stake-in-new-rwanda-international-airport-idUSKBN1YD275>
2. Erdogan's Ottoman dream causes storm in Red Sea [Електронний ресурс] // Al Monitor. – 2018. – February. – Режим доступу: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/01/turkey-sudan-cooperation-sparks-worry-in-gulf.html>
3. Маленькі, але горді: як і чому розгоряється криза навколо Катару [Електронний ресурс] // Mind.ua. – 2017. – 8 червня. – Режим доступу: <https://www.mind.ua/publications/20172865-malenki-ale-gordi-yak-i-chomu-rozgoriaetsya-kriza-navkolo-kataru>
4. Turkey's Military to Move Into Somalia After Backing Qatar in Gulf Crisis [Електронний ресурс] // Newsweek. – 2017. July, 08. – Режим доступу: <https://www.newsweek.com/turkey-military-move-somalia-backing-qatar-gulf-crisis-646836>
5. Why is Sudan's Suakin island important for Turkey? [Електронний ресурс] // TRT World. – 2017. – December, 26. – Режим доступу: <https://www.trtworld.com/turkey/why-is-sudan-s-suakin-island-important-for-turkey--13630>
6. Suakin: 'Forgotten' Sudanese island becomes focus for Red Sea rivalries [Електронний ресурс] // Middle East Eye. – 2018. – March, 19. – Режим доступу: <https://www.middleeasteye.net/news/suakin-forgotten-sudanese-island-becomes-focus-red-sea-rivalries>
7. Sudan, Qatar ink \$4 billion deal to develop Suakin seaport [Електронний ресурс] // Daily Sabah. – 2018. – March, 26. – Режим доступу: <https://www.dailysabah.com/africa/2018/03/26/sudan-qatar-ink-4-billion-deal-to-develop-suakin-seaport>
8. Erdogan is deepening his involvement in Sudan [Електронний ресурс] // Jerusalem Post. – 2018. – December, 9. – Режим доступу: <https://www.jpost.com/Opinion/Erdogan-is-deepening-his-involvement-in-Sudan-573906>
9. Turkish base in Sudan a problem for Arab powers [Електронний ресурс] // The Gulf News. – 2017. – December, 28. – Режим доступу: <https://gulfnews.com/world/mena/turkish-base-in-sudan-a-problem-for-arab-powers-1.2148443>
10. Турция и Иран берут аравийские державы в кольцо [Електронний ресурс] // Независимая газета. – 2019. – 20 травня. – Режим доступу: http://www.ng.ru/world/2019-05-20/6_7577_ring.html
11. New port projects in Red Sea corridor for Sudan, Somaliland as Arab backers jostle for position [Електронний ресурс] // RFI. – 2018. – April, 06. – Режим доступу: <http://www.rfi.fr/en/africa/20180406-new-port-projects-red-sea-corridor-sudan-somaliland-arab-backers-jostle-position>
12. Berbera – Somaliland // DP World. – Режим доступу: <https://www.dpworld.com/what-we-do/our-locations/Middle-East-Africa/Berbera/somaliland>
13. Qatar seeks increasing development projects in Africa [Електронний ресурс] // Al Monitor. – 2019. – September 6. – Режим доступу: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/09/qatar-support-projects-africa-somalia.html>
14. Augé Benjamin. Diplomatic Relations between Qatar and Sub-Saharan Africa / Augé Benjamin // IFRI Sub-Saharan Africa Program. – 2018. – August.
15. Qatar Invests Half Billion Dollars In Sudan Agriculture [Електронний ресурс] // Al Araby. – 2018. – June 30. – Режим доступу до сайту: <https://www.alaraby.co.uk/english/news/2018/6/30/qatar-invests-half-billion-dollars-in-sudan-agriculture->

Надійшла до редколегії 05.01.20

B. Cherkas, PhD in Politics, Assistant,
N. Novytska, Masters Student, 2d year
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

QATAR'S FOREIGN POLICY STRATEGY IN THE HORN OF AFRICA

The Gulf crisis or the Qatar blockade in 2017, which resulted in diplomatic relations cut between Saudi Arabia, the UAE, Bahrain and Egypt, from one side, and Qatar, from the other, pushed the leaders of both sides to a split, which had an impact on the Horn of Africa. The authors analyze in the article the current level of relations between Qatar and the Horn of Africa countries. In addition, the article describes the type of cooperation that Qatar and African countries are trying to expand in its relations at the political and economic levels.

Key words: Qatar, Horn of Africa, peace initiatives, Qatar blockade, Africa.

Б. Черкас, канд. політ. наук, асист.,
Н. Новицкая, студентка 2 курсу магістратури
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ КАТАРА В РЕГИОНЕ АФРИКАНСКОГО РОГА

Кризис в Персидском заливе, или Катарская блокада 2017 г., в результате которой Саудовская Аравия, ОАЭ, Бахрейн и Египет разорвали дипломатические отношения с Катаром, подтолкнули лидеров обеих сторон конфликта к расколу, что, в том числе, имело свое влияние на Африканском Роге. Авторы анализируют в статье, на каком уровне сейчас находятся отношения между Катаром и государствами Африканского Рога. Описан тип сотрудничества, какой Катар и африканские страны пытаются осуществить для расширения своих отношений на политическом и экономическом уровнях.

Ключевые слова: Катар, Африканский Рог, мирные инициативы, Катарская блокада, Африка.

УДК 321.7:070.48

І. Кост, канд. політ. наук, наук. співроб.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Розглянуто основні аспекти стратегічних комунікацій у процесі реалізації європейської та євроатлантичної інтеграції, проаналізовано роль стратегічних комунікацій і їхню важливість у забезпеченні національної безпеки.

Ключові слова: стратегічні комунікації, ЄС, НАТО, європейська інтеграція, Україна, національна безпека.

Постановка проблеми. Стратегічні комунікації вважаються невід'ємним і ефективним механізмом зовнішньої політики й національної безпеки провідних держав світу, одними з найбільш ефективних інструментів просування геополітичних і національних інтересів на міжнародній арені. Запорукою миру та стабільності у світі є своєчасне виявлення, попередження і нейтралізація загроз як військових, так і гібридних. Особливо гібридні загрози набули актуальності з початком агресії Російської Федерації проти України, яка ґрунтується на використанні методів гібридної війни, що передбачає використання суспільства, його свідомості в досягненні цілей, що поставив перед собою агресор.

Мета статті – проаналізувати сучасні інформаційні загрози й можливості їхньої протидії в Україні, поточний стан і розвиток співпраці ЄС і НАТО з Україною у сфері стратегічних комунікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика стратегічних комунікацій уже досліджувалась зарубіжними та вітчизняними вченими. Одними з основних зарубіжних учених, які зробили вагомий внесок у розвиток цієї сфери є: Д. Андерсон, Т. Блеклі, Д. Джонс, С. Джонсон, П. Корніш, Д. Мерфі, К. Халлаген, Д. Хольцхаузен, К. Х'юз тощо. Серед вітчизняних учених можна відзначити: А. Баровську, А. Веселовського, С. Гуцал, Д. Дубова, О. Кушнір, Є. Макаренко, М. Ожевана, Г. Почепцова, Є. Тихомирової та ін.

Основні результати дослідження. Під стратегічними комунікаціями варто розуміти процес, що спрямований на забезпечення національної безпеки держави, який включає публічну дипломатію (комплекс заходів, спрямованих на вивчення й інформування зарубіжної аудиторії та встановлення контактів); зв'язки із громадськістю (управління громадською думкою, формування відносин суспільства і державних органів/корпоративних структур для об'єктивного осмислення соціальних, політичних або економічних процесів); інформаційні та психологічні операції (сплановані форми й методи поширення інформації для здійснення певного впливу на установки та поведінку спільноти); комунікацію зі ЗМІ, протидію дезінформації, дії в кіберпросторі, міжнародні й національні інформаційні заходи і т. д. Тобто, розуміння важливості стратегічних комунікацій для забезпечення національних інтересів, підкреслюють фахівці, сприятиме їхньому ефективному використанню у

практиці міжнародної взаємодії. У документі "Від бачення до дії – стратегічні пріоритети глобальної стратегії ЄС" зазначається, що стратегічні комунікації передбачають "підтримку публічної дипломатії в різних сферах для налагодження контактів між зовнішньою політикою ЄС і спільнотою європейських країн, для об'єктивного інформування стратегічних партнерів щодо здійснення зовнішньої політики, підвищення узгодженості й інтенсивності обміну інформацією про принципи і дії ЄС на міжнародній арені, оперативне спростування дезінформації, забезпечення відкритості медіасередовища всередині і за межами ЄС" [1–3].

Україна на національному рівні досягла певного успіху в розвитку стратегічних комунікацій, увага до яких у державі посилюється із початком активної фази російської агресії у 2014 р., але його можна підсилити за рахунок синергії й поглиблення співробітництва з ЄС і НАТО, які приділяють увагу цій сфері й мають напрацювання як на національному так і регіональному рівнях. Україна має розвинути співпрацю з цими організаціями, зокрема й у безпековому вимірі. Адже здатність українського суспільства й держави ефективно протидіяти гібридним загрозам, протидії дезінформації та пропаганді поліпшуватиме безпекову ситуацію й у Європі загалом. Результатом такої співпраці стало створення у 2017 р. неформальної робочої групи з урядом України для допомоги з визначенням стратегічних комунікацій і запровадженням ініціативи щодо підтримки українських ЗМІ, доведено, що велика частина розвінчувань російської пропаганди припадає на факти, що стосуються України.

Стратегічні комунікації у співробітництві України з ЄС і НАТО посідають одне із пріоритетних місць [4]. Схвалений та імplementований ряд стратегічних документів у цьому напрямку. Із метою поліпшення координації європейської та євроатлантичної інтеграції і розвитку стратегічних комунікацій наприкінці квітня 2016 р. уперше в історії України у складі Уряду було створено посаду віцепрем'єр-міністра з європейської та євроатлантичної інтеграції, на яку була призначена І. Климпуш-Цинцадзе. Практично одразу після того, як із 1 вересня 2017 р. Угода про асоціацію між Україною та ЄС повністю набула чинності, у жовтні того ж року Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію комунікацій у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 рр., щорічно схвалюються плани заходів із її імplementації. У документі зазначено, що "Масштабність процесу єв-